

Ders 2. Çevirinin ve çeviribilimin tarihçesi

(Дәріс 2. Аударма және аударматанудың қысқаша тарихы)

Ders planı (Дәрістің жоспары):

1. Çevirinin ve çeviribilimin tarihçesi (Аударманың және аударматанудың қысқаша тарихы)
2. Geçmişten günümüze çeviri anlayışı (Ескі дәуірлерден бүгінге дейінгі аударма ұғымы)

Çevirinin ve çeviribilimin tarihçesi

Çeviri en genel kapsamıyla yazılı, sözlü ya da herhangi bir iletişim biçimi yoluyla bir iletinin bir kültürden diğerine, diller arası toplum dilbilimsel veya kültürel aktarımıdır. Ayrıca çeviri uluslararası ve kültürlerarası iletişim alanında akademik çalışmalarla beslenen bir uzmanlık alanıdır. Son yirmi yıl içinde, çevirinin tanımı giderek karmaşık bir sorun haline gelmiştir. Bu sürecin özellikle önemli bir ânı, çeviri kavramının tek anlamlı evrenselciliğinin sorgulanması ve bağlamsallaştırıcı bir açıdan yeniden tanımlanmasıdır.

Çevirinin tarihi ilk olarak insanlığın kültürler arası bir dil oluşturmasıyla başlamıştır. İnsanlık tarihinde farklı diller kullanılmaya başladığından beri çeviri ihtiyacı oluşmuştur. Tarihe bakıldığında konuşma dillerinin yüz bin yıl öncesine dayandığı görülmektedir. 90-100 bin yıl öncesinde bulunmuş olan kemik zıpkınları ve Güney Afrika'da gün ışığına çıkartılmış mağaralarda bulunmuş olan 120 bin yıl önceki aşı boyaları, ilk Homosapiensin bir konuşma dilini kullandığını kanıtlar niteliktedir, çünkü insanların neyi neden yaptıkları hakkında konuşmadan, vücutlarını boyamaları ve karmaşık aletler yapmaları düşünülemez. Bu süre zarfında diğer insan soyları da bazı konuşma yetenekleri geliştirmiş olmalılardır. Dillerin yaklaşık olarak 100.000 yıl önce ortaya çıktığı ve farklı toplumlarda farklı biçimlerde ilerlediği, yazının ise bundan yaklaşık 5.000 önce bulunduğu düşünülürse çevirinin oldukça eskilere dayandığı söylenebilir. Bu durumda ilk yaşam biçimi olan kabileler arasında ticari ilişkiler veya egemenlik kavgası amacı ile ilk çevirilerin sözlü çeviri olduğu rahatlıkla söylenebilir. Farklı dilleri kullanan toplumların arasında yapılan sözlü veya yazılı anlaşmaların yazılı olarak bulundurma ihtiyacı ilk çeviri örneklerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bulunan ilk yazılı çeviri örneklerine Sümerlilerde rastlanır.

Milattan önce 4500 yıllarında Antik Çağ'dan sonraki dönemde yaşam yerlerinin çoğunda çok dilli kabileler kalmıştır. İnsanlık tarafından çok dilli kabilelerin varlığı sonradan yapılan kazılarla saptanmıştır.

Antik Çağ'a ait yapılan kazılarda farklı dillerde yazılmış kitabeler, taşlar ve duvar süslemeleri bulunmuştur. Çok dilli kabilelerin varlığının keşfi, bu dillerin birbirlerine dönüştürülme fikri için ilk adım niteliği taşımaktadır.

Çevirinin tarihi açısından dünya üzerindeki ilk yapıt, İncil'in İbraniceden Yunancaya çevrilmesidir. Dünyadaki ilk çeviri, Yahudilerin dini açıdan bilgiye ulaşması amacıyla yapılmıştır.

Çeviri daha sonraki dönemlerde de farklı milletlerde ihtiyaç duyuldukça yapılmaya başlanmıştır. Günümüzde çok sayıda kitabın çevirisi yapılmakta ve okuyuculara sunulmaktadır. Bu süreçten sonra 9-10. Yüzyıllara kadar tercüme süreci genelde dinsel metinlerin diğer dillere aktarımında kullanılmıştır. Örnek vermek gerekirse, İbranice dilinden eski yunanca diline tercümesi yapılmış olan Eski Antlaşma MÖ 247 yılında gerçekleşmiştir, MÖ 196 yılındaki Rosetta Taşı'nda ise aynı metnin iki dilde de yazılmış olduğunu (Hem Mısır dilinde hem de Yunanca) görmekteyiz. Bu sayede Mısır hiyerogliflerinin çözülmesinde çok büyük bir yol kat edilmiştir. Orta Çağ geldiğinde ise çeviri işlemleri genelde sadece kilise bünyesinde yapılmaktaydı.

10. yüzyıla baktığımızda Bağdat'ta çeviri ve tercümenin önemli bir yer tuttuğunu gözlemlemekteyiz. Bağdat'ta yapılan bu çeviriler ile Avrupa insanının Eski Yunan metinleri ile tanışmaları sağlanmıştır. Latince ve İspanyolcadan da Arapçaya birçok çeviri yapılmış ve de bilimin, ticaretin ve aydınlanmanın karşılıklı olarak güçlenmesine sebep olmuştur.

1450 yılından sonra matbaanın keşfi ile çeviri ve tercüme çalışmaları büyük bir hızla artış göstermiştir. Dindeki reform ile birlikte Latince metinlerin Almanca'ya çevrilmesi ile çeviri ve tercümenin önemi büyük ölçüde artmıştır.

17 ve 18. yüzyıllarda edebi eserlerin çevirilerine yoğun bir şekilde başlanmıştır. Çevirinin ne olduğu, nasıl olması gerektiği konusundaki düşünceler 19. yüzyılda iyiden iyiye oturmuştur. 20. yüzyıla birlikte gerçekleşmiş olan sanayi devrimi ve devletlerarası teknik, ticari, politik ilişkilerin artışıyla birlikte çeviri alanında özel alan çevirisi kavramı ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise çeviri teknolojinin, otomatik çeviri programlarının, internetin, bilgisayar tekniklerinin vs büyük artış göstermesi ile bambaşka bir boyutta karşımıza çıkmaktadır, çeviri/tercüme bilimi olarak olgunlaşan çeviri kuralları ise üniversitelerde bölüm olarak okutulmakta olup, deneyimli ve iyi eğitim görmüş çevirmenler yetişmektedir.

Günümüzde artık klasik bir boyuttan çıkmış olan çeviri artık birçok alandan etkilenen bir dal olmaktan öte birçok bilimle etkileşim içerisinde olan bir alana dönüşmüştür. Bunun yanında çevirinin doğru ve anlaşılır bir üslupta ele alınması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Çeviri bu şekilde ele alınırken, çeviriyi bugünkü koşullarına getiren ve onu çeviri olmaktan çıkarıp çeviri kuramı haline dönüştüren yapı ve süreç ele alınmıştır. Bu süreç içerisinde rolü olan kişiler kimi zaman yazar, kimi zaman şair, kimi zaman ise bir din adamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak hepsinin ortak bir yönü vardır ki o da pratiğini yaptıkları çeviriyi bir teoriye de dönüştürmeyi de bilmiş olmalarıdır.

Antik dönemin çevirmenleri kaynak metne çevirinin yakınlık düzeyi meselesini geniş tartışmaya taşıdı. İncil ve diğer eserlerin eski dönemlerdeki kutsal ve temel kabul edilen çevirilerinde yanlış anlaşılmaya veya eksik çeviriye yol açan kaynak metni kelime kelimesine (birebir) tercüme etme ve bazı cümleleri tercüme etmeme girişimleri hakimdi. Bu nedenle daha sonra bazı çevirmenler kaynak metinle ilgili teorik olarak çevirmenlerin daha fazla özgürlüğe sahip olma hakkını harfi harfine değil, anlamının veya genel görünümünün, özgün "ayırt

ediciliğinin" gösterilmesi gerektiği vurgulanmaya çalışılmıştır. Sonraları bazı tercümanlar iyi çeviri veya iyi çevirmen derecesine sahip olmak için gereken bazı özellikleri göstermekle çevirinin alışlagelmiş kuramının bazı yönlerini geliştirmeye çalışmışlardır.

Çevirinin bilimsel temelleri yirminci yüzyılın ortalarında oluşmuş ve o dönemde çeviri konusu gazetecilerin ilgi alanına girmeye başlamıştır. Çeviri çalışmalarının yeni bir ivme kazandığı dönem de 19. yüzyılda Romantik akımla birlikte görülmektedir. Aynı dönemde çevirinin ne olduğu ve nasıl yapılması gerektiği konusundaki çalışmalar da yoğunlaşır. 20. yüzyılla birlikte sanayi devrimi ve sonrasındaki uluslararası ilişkilerin artışıyla birlikte özellikle teknik metin çevirilerinde (özel alan çevirisi) artış görülmüştür.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan Soğuk Savaş dönemi ise makineli çeviriyle çeviriye yeni bir boyut kazandırmıştır. Yine aynı dönemde çeviri sürecini ve çeviri ürününün özelliklerini araştıran çeviribilim bağımsız bir bilim alanı olarak şekillenmiştir.

Çeviri, sözcüğüne, tek sözcük atlamadan yapılabileceği gibi, bir cümlenin genel anlamını yaklaşık olarak aktaracak biçimde de yapılabilir. İki durumda da gerçek çeviriden söz edilemez. Her dilin kendine özgü bir düzeni olduğuna, hiçbir dil bir başkasıyla çakışmayacağına göre sözcük sözcük çeviri yapmak, aktarma yapılan dile ters düşebileceği gibi, aktarma yapılan dildeki anlamın verilememesine de yol açar. İkinci durumdaysa anlamın tam değil, eksik bir çevirisi yapılıyor demektir. Buna göre gerçek çeviri, aktarılan cümlenin anlamını elden geldiğince eksiksiz biçimde vermekle olasıdır.

Çağdaş çeviribilimde bu, dilin değil, sözün, başka deyişle dil kullanımının aktarımı olarak tanımlanmaktadır. Bilimsel yapıtların çevirisinde ise metne bağlılık, teknik düzeydeki çevirilerde de metnin her sözcüğünü karşılayacak söz kalıpları ve terimler kullanmak gerekir.

Çevirinin bilimsel nitelik kazanmaya başlaması 19. yüzyılda olmuştur. Bu zamana kadarki süre içerisinde çeviri konusu sadece çevirmenlerin kendi çeviri çalışmalarıyla ilgili savları bazında olmuştur. Bu anlamda keskin hatlarla çeviri ikiye ayrılmış; bunlardan biri sözcüğü sözcüğüne çeviri, diğeri ise özgür çeviri savlarıdır. Kimi zaman biri diğerrinin önüne geçmiş, kimi zaman da metin türüne bağlı olarak her ikisi birden kullanılmıştır. Bu dönemde çeviri üzerine birçok tartışmalar yaşanmış, kuramlar ortaya çıkmış, söylemler oluşmuştur. Çeşitli okullara, akımlara önderlik eden belli başlı çeviribilimciler konuyu farklı açılardan ele almış, 'doğru çeviri' kavramına farklı açıklamalar önermiştir.

Tarih boyunca çevirinin bir sanat mı, bilim mi yoksa bir zanaat mı olduğu tartışılmalıdır. Çeviribilim nedir sorusuna yanıt vermek, çeviriye bu üç bağlamda ele alarak mümkün olacaktır. Bazı bilimciler çevirinin bir yaratıcı düşünme süreci olduğunu, bu sebeple kurallar ile sistematize edilemeyeceğini öne sürmüştür. Savory'e göre çevirinin evrensel olarak kabul edilebilecek prensiplerinin olmadığını söylemek doğru bir yaklaşımdır. Bu yüzden çevirinin bir bilim olduğu düşüncesi eğiliminde değildir. Kelly, Hieronymus ve Cicero

çevirinin bir hitabet sanatı olduğunu iddia etmektedirler. Ancak Toury çevirinin, bir bilişsel bilim olarak, dilbilimin ötesinde olduğuna inanmaktadır ve çeviriyi “disiplinlerarası” olarak betimler; dolayısıyla çevirinin bir bilim olduğu görüşündedir. Chukovskii çeviriyi bilim olarak kabul etmez, “çeviri sadece bir sanat değildir, yüksek bir sanattır” der.

Newmark çeviriye istinaden “bir zanaat” der ve birebir çevirinin basit bir çeviri işlevi olduğuna inanır. Zaixi’ye göre çeviri bir süreçtir, bir eylemdir, bir aktarım eylemidir. Aynı zamanda da sıklıkla dili yaratıcı bir biçimde kullanmayı içerir, bu açıdan sanattır da, ancak kesinlikle bir bilimdir. Ancak Gabr’a göre çeviri hem bilim hem de zanaattır. Çeviri bir yönüyle zanaattır çünkü eğitim yani gözetim altında uygulama gerektirir. Diğer yönüyle bilimdir, çünkü dil teorilerine dayanmaktadır. Azizinezhad’a göre çevirinin bilimle olduğu gibi sanatla benzer yönleri vardır. Besteci ve ressam gibi çevirmenler de eserlerinde ruh hallerini ve kişiliklerini yansıtır. Sonuç olarak çeviri çalışmaları bilim olarak kabul edilir. Ancak çeviri ürünü olarak ele alındığında bir sanat ya da zanaat olarak düşünülmesi mantıklı görülecektir. Tüm bu özellikleri dolayısıyla çeviri, doğasından kaynaklanan karmaşık yapısı nedeniyle çok yönlü ve çok boyutlu bir olgudur. Bu nedenle "çevirinin düşünsel ya da bilimsel olarak tartışılması" uzun süre göz ardı edilmiştir". Yapılan tartışmalar, belli bir çeviri tanımından yola çıkarak doğru çeviri nedir, nasıl olmalıdır, iyi çeviri nasıl yapılır gibi sorular düzeyinde sürdürülmüştür.

Çevirinin araştırılabilir bir olgu olarak bilimsel nitelik kazanması ise bilim alanındaki önemli gelişmelerin yaşandığı geçen yüzyılın ortalarına rastlar. Başlangıçta uygulamalı dilbilim alanı içinde değerlendirilen çeviri, daha sonraları iletişimbilim, dilbilim, metindilbilim, yorumbilim yazınbilim gibi farklı bilim dallarının yöntem ve kuramlarından da esinlenilerek kaynak metin ve erek metin ilişkisini temelinde ele alınır.

Modern dilbilimin üstesinden gelmesi gereken birçok karmaşık sorun arasında, "çeviri" veya "tercümanlık hizmeti" olarak adlandırılan, diller arası ilişkilerin dilsel yönlerine hakim olma alanı önemli bir yer tutmaktadır. Çeviri elbette çok eski bir meslektir.

İnsanlık tarihinde, dil farklılıklarına sahip insan gruplarının oluşumuyla birlikte, "farklı dillere" sahip gruplarla iletişim kurmaya yardımcı olan "iki dilliler" de ortaya çıkmıştır. Yazı dilinin ortaya çıkmasıyla birlikte çeşitli resmi, dini ve ticari metinleri yazılı olarak çeviren çevirmenler de bu sözlü "tercümanların" arasına katıldı.

Çeviri, başından beri önemli toplumsal kişiler arasında dillerarası iletişim işlevini yerine getirmiştir. Yazılı çevirilerin dağıtımı, insanların diğer halkların kültürel mirasına erişimlerini genişletmelerine, kültürlerini ve edebiyatlarını zenginleştirmelerine ve etkilemelerine olanak tanımıştır. Yabancı dil bilgisi, bu dillerde orijinal kitaplar okumanıza olanak tanır, ancak herkes tek bir yabancı dile hakim olamaz.

İlk çeviri kuramcıları, kendi deneyimlerini özetlemeye çalışan çevirmenlerin kendileriydi, ancak bazen buna profesyonel meslektaşlarının

deneyimleri de ekleniyordu. Her ne kadar ifade ettikleri görüşler modern gereksinimlere göre bilimsel olarak kanıtlanmamış ve sistematik teorik kavramlara dahil edilmemiş olsa da, her dönemin ünlü çevirmenleri "çeviri çalışmalarını" sergilemekteydi, ancak bu tür görüş günümüzde giderek artan bir ilgi uyandırmaktadır.

Antik Yunan'da Çeviri Anlayışı

Çeviri Antik Çağda doğadaki nesnelere sese, yazılı simgeye, resme ve dansa dönüşümüyle başlayan bir etkinliktir. Roman Jakobson'un sonradan adlandırdığı şekliyle çeviri kavramının "göstergelerarası çeviri" ile şekillenip, yerleşmeye başladığı söylenebilir. Kuşkusuz Antik Yunan'da Sokrates'in öğrencisi Platon'un "idea öğretisi" çerçevesinde çevirinin, gerçeğin bir kopyası olarak saygın bir konumda olduğu düşünülemez.

Öte yandan, Pitagoras, Thales ve Platon gibi dönemin önde gelenlerinin Mısır'da bir süre kalıp, oradaki bilgi ve erdemi Antik Yunan'a taşıdıkları bilinmektedir. Antik çağdan başlayarak başta yazı olmak üzere sayı, aritmetik, geometri ve astronomi gibi alanlarda temel bilginin Babil ve Mısır'dan alındığı tarihte saptanmıştır. Bu ise, söz konusu alanlardaki bilginin Yunan Kültürüne dışarıdan büyük bir olasılıkla çeviri yoluyla aktarıldığını göstermektedir. Üstelik bu bilginin sadece aktarılmakla kalmayıp, aynı zamanda özümsemişi, Platon'un soyut düşünce yetisine dayalı olarak öne sürdüğü "idea" öğretilerinden de açıkça anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle, Platon'un öğretisi her ne kadar çeviriye gerçeğe göre ikinci derecede bir konuma düşürse de, "idea" öğretisinin temelinde matematik, geometri gibi soyut düşünmeyi öğreten bilginin payı yadsınamaz.

Yunan uygarlığı, öteki Akdeniz ülkelerine üstünlüğünü, Mısırdan kendilerine miras kalan kaynaklara borçludur. Üstelik Atina'nın ekonomik olarak öteki Akdeniz uygarlıklarıyla ilişkisi ister istemez çeviri etkinliğini kaçınılmaz kılar. Bu deyindiğim iki ana noktadan birincisi, Yunan uygarlığında çevirinin eğitim amacıyla bilgi edinmek üzere kullanıldığına, ikincisi ise, çevirinin hiç değilse savaşlar sırasında komutanlar arasında ya da öteki Akdeniz uygarlıklarıyla ticari ilişkiler sırasında gündelik yaşamın bir parçası olduğuna işaret eder.

Bu kısaca anlatılanlar, Antik çağda bile hem yazılı, hem de sözlü çeviri etkinliğinde bulunduğu, bununla birlikte çeviriye bir amaç olarak değil, bir araç olarak bakıldığını gösterir. Siyasal üstünlüğünü ve kültürel kimliğini öne çıkararak benimsetmek isteyen bir uygarlıkta kuşkusuz özgün ve çeviri arasındaki sınır ortadan kalkar. Bu ise, Atinalıların yabancı bilgi kaynaklarına erişip, dilsel ve kültürel farklılıkların üstesinden gelerek bu bilgileri özgün bilgi biçiminde sunup yaydıklarını gösterir. Öyle ki, bu siyasal anlayış, hem Helen İmparatorluğunun kurulmasına, hem de kültür ve siyaset merkezinin Atina'dan İskenderiye'ye taşınarak Antik Yunan kültürünün temel alınıp, eski Yunanca'nın resmi dil olarak kabul edilmesine yol açmıştır (Robinson 1992: 15-19).

Bundan böyle, bu dönemde Platon'un "İdea" öğretisi çerçevesinde felsefe konuları arasında nesnenin simgeye dönüşmesiyle ilgili olarak (örneğin, Phaedrus'ta) yazıyla ilgili düşüncelerine yer vermesine karşın, çeviriye hiç

değınmemesi bu siyasal anlayışın bir sonucu olarak düşünülebilir. Bununla birlikte, Platon'un döneminde yazının tam anlamıyla içselleşmemiş olması, bir başka deyişle, yazının da bir çeviri eylemi olarak görülmesi, yazıyla ilgili düşüncelerin dolaylı olarak çeviri konusunu da ilgilendirdiğı düşüncesini akla getirir.

Yunanlıların sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş döneminde yazılı kültürün hangi süreçlerden geçerek yabancı bilginin "çeviri" olarak değil de, "özgün" bilgi olarak kabul edildiğı, günümüz çeviri yöntemleri tartışmasının da bir başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Bu yüzden yazılı kültürün incelenmesi, aynı zamanda çeviri etkinliğinin de ne gibi bir süreçlerden geçerek günümüzdeki halini aldığını gösterir. Bu kısaca verilen bilgiden de anlaşılacağı üzere, Antik Yunan'da çevirinin varlığının kabul edilmemekle birlikte, kültürel üstünlük sağlamak amacıyla "araç" olarak kullanıldığını gösterir. Bununla birlikte, söz konusu tutumun dilin dinamiklerini harekete geçirerek yazılı kültürün içselleşmesini sağladığı da yadsınamaz bir gerçektir. Bunun en güzel örneğini ise, ilk çevirmen olarak kabul edilen Livius Andronicus vermiştir.

Roma Uygarlığı ve Çeviri

Yunan uygarlığından Roma uygarlığına geçildiğinde, çevirmenin varlığının artık kabul edildiğı görülür. Bu hem yazının artık Latin dünyasında içselleştiğini, hem de Yunan uygarlığındaki "sahiplik" kavramının olgunlaşarak günümüz yasal anlayışına daha yakınlaştığını gösterir. Örneğin, Platon'un Phaedrus'ta Sokrates aracılığıyla yazıya başkaldırısı gerçekte yazılı kültüre karşı olmasından değil, bilginin ilk sahibi olarak Mısır Uygarlığı yerine, Yunan uygarlığını göstermek istemesindedir. Oysa, Romalılar bu konuda çağdaş hukuk anlayışına daha uygun bir tutum sergileyerek, bilgiyi Yunanlılardan aldıklarını kabul etmişler ve bir şeyin hem aslı, hem de kopyasının, başka bir deyişle, hem özgün olanın, hem de çevirinin varlığını doğal olarak kabul etmişlerdir (Robinson 1992: 18-19).

Bu ise, Romalılar döneminde "göstergelerarası çeviri"nin yerini "dillerarası çeviri"nin alarak, çeviri felsefesi ve kuramı konularının bastırılmayıp, çeviribilim sürecinin başladığını gösterir (Bengi 1999:13). Bir başka deyişle, Romalılarda Antik Yunan'ın aksine çeviri felsefesi ve kuramı üzerinde düşünme bastırılmış bir eylem olmaktan çıkmaya başladığı görülür.

Ezra Erhat'ın "Latince İlk Edebi Eser Bir Tercüme'dir" başlıklı yazısında çıkan "Bir Yunan eserini taklit veya tercüme ederken Romalı kendi kendini tanımayı öğrenir, kendi milli vasıflarına daha yaklaşır, müdrük olur" (Erhat 1940: 273) şeklindeki sözleri ise, hem bu yukarıda öne sürülenleri kanıtlamakta, hem de Romalıların çeviriye bakışını açıkça ifade etmektedir. Binlerce yıl sonra bu anlayışın Cumhuriyetimizin kuruluşu aşamasında yeniden gündeme geldiğı görülmektedir. Bu dönemde evrensel bilgiye erişmede ve kültürel kimliğin bulunmasında en etkin araç olarak çeviri, merkezi bir konuma getirilmiş ve yoğun bir çeviri etkinliği hareketine girişilmiştir.

Araştırma nesnesi olarak çeviriyle ancak 1950 ve 1960'lı yıllarda ilgilenilmeye başlanır. Bunu ilk yapanlar Roman Jakobson (1959) ile John C. Catford (1965) gibi dilbilimciler olurken, Fransız dilbilimciler arasında ise Georges Mounin, Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet (1958) olmuştur. Sözkonusu araştırmacılar, çeviride kaynak dili ve erek dili ile dillerin gönderimde bulunduğu gerçeklik arasındaki ilişkileri incelemekteydiler.

Ancak tüm bu çalışmalarda ne iletişim edimi ne de kişi olarak çevirmen dilbilimcilerin sorgulamalarında odak noktası olmamıştır. Fakat, çevirinin bu yönleri, modern çeviribilimin babası olarak anılan Eugene Nida'nın ilgisini çekmektedir. Dilbilimci olmasının yanı sıra antropolog da olan Eugene Albert Nida çeviri çalışmalarının iyileştirilmesi amacıyla çevirmenlere yardım etmek üzere American Bible Society tarafından işe alınmıştır. Nida, kuramında belli alıcılara bağlı olarak çevirinin iletişim amacının önemini açıkça dile getiren ilk dilbilimci olmuştur. İncil çevirilerinin alıcıları arasında kutup bölgelerinde ve tropikal bölgelerde yaşayan alıcı grupların bulunduğunu ve İncil metinlerinde bolca bulunan yakın doğu toplumunun coğrafi ve kültürel referansların, iletilerin etkili bir biçimde aktarılmasını tehlikeye atacağını bildiğinden, çıkış dili ile varış dili arasında iki eşdeğerlik kavramı belirlemiştir. Bunlar, çıkış dilinin biçimini taklit etmeye çalışan biçimsel eşdeğerlik ile alıcının gereksinimlerini karşılamaya çalışan devingen eşdeğerliktir (Nida, Toward a Science of Translating, Leiden, 1964). Burada yeni olan, okurların gereksinimlerine uydurma gerekliliğinin bilincine varılması değil, fakat çevirinin biçimsel kuramlaştırılmasına bu iki yeni kavramın sokulmuş olmasıdır (Gile, 2005: 237-238)

Пысықтау сұрақтары (Pekiştirme soruları):

- 1) Antik çağda çevirmenlerin ilk olarak çevirdikleri eserler hangi metinlerden alınmıştır?
- 2) Sizce antik çevirmenlerin hatası nedir?
- 3) Çevirinin tarihi açısından dünya üzerindeki ilk yapıt hakkında bilgi veriniz.
- 4) Antik Yunan'da çeviri anlayışını tasvir ediniz.
- 5) Roma uygarlığındaki çeviri anlayışı ve çeviri çalışmalarını anlatınız.

Каунақлар (Әдебиеттер):

1. Yazıcı M. Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları. – İstanbul, Multilingual: 2005.
2. Тарақ Ә. Жақсылықов А. Мұсалы Л., Адаева Е. Аударма теориясы. – Алматы: Қазақ университеті, 2013.
3. Rıfat M. Çeviri Seçkisi II. Çeviribilim Nedir? – İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008.
4. Tahir-Gürçağlar Şehnaz. Çevirinin ABC'si. – İstanbul: Say Yayınları, 2018.
5. Koksal, D. Çeviri Eğitimi: Kuram ve Uygulama, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2016.
6. Әбішева К.М., Рахимжанов Қ.М. Аударма теориясы мен практикасының негіздері: Оқулық. – Астана: Тұран-Астана, 2014. -243 б.

7. Тарақ Ә. Аудармашы мамандығының кәсіби негіздері. – Алматы: Қазақ университеті, 2020.
8. Köktürk Şaban. Uygulamalı Çeviribilim. – Ankara: Detay Yayıncılık, 2018. Türk Dil Kurumu Sözlüğü,
9. Alan Y. Lisan ve İnsan. – İzmir: Töv Yayınları, 1994. – 360 s.